

Dr Marek Olejnik
Zakład Filologii Ukraińskiej
Instytut Filologii Słowiańskiej
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Pl. M. C. Skłodowskiej 4a, 20-031 Lublin

Załącznik nr 2

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko: Marek Olejnik

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

Magister filologii ukraińskiej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 22 czerwca 1998 r., *Studium konfrontatywne wyrazów leksykalnych określających pojęcia ekonomiczne i monetarne w języku ukraińskim i polskim*, promotor: prof. dr hab. Danuta Budniak, recenzent: prof. dr hab. Michał Łesiów.

Doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa słowiańskiego, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, 31 maja 2006 r., *Polska i ukraińska mikrotoponimia powiatu włodawskiego*, promotor: prof. dr hab. Feliks Czyżewski, recenzenci: prof. dr hab. Sławomir Gala, prof. dr hab. Michał Łesiów.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych.

01.10.1998 r. do 30.09.2006 r. – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Instytut Filologii Słowiańskiej, Zakład Językoznawstwa Słowiańskiego – asystent.

01.10.2006 r. do 26.06.2007 r. – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Instytut Filologii Słowiańskiej, Zakład Językoznawstwa Słowiańskiego – adiunkt.

27.06.2007 r. do dziś – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Instytut Filologii Słowiańskiej, Zakład Filologii Ukraińskiej – adiunkt.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego

Antroponimia starostwa grabowieckiego (XVI–XVIII w.)

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy)

Marek Olejnik, *Antroponimia starostwa grabowieckiego (XVI–XVIII w.)*, Lublin 2019, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, recenzent wydawniczy: **prof. dr hab. Ewa Wolnicz-Pawłowska.**

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2016 r., poz. 882 ze zm. W Dz. U. z 2016 r. poz. 1311) wskazuję monografię pt. *Antroponimia starostwa grabowieckiego (XVI–XVIII w.)*.

Monografia wpisuje się w nurt badań nad antroponimią historyczną pogranicza polsko-ukraińskiego prowadzonych m.in. przez J. Riegera, E. Wolnicz-Pawłowską, W. Szulowską, I. Mytnik, M. Kojdera.

Podstawą źródłową pracy jest materiał archiwalny wyekscerpowany ze źródeł rękopiśmiennych, następnie zweryfikowany i usystematyzowany według przyjętej wcześniej koncepcji. Wszystkie te zadania wykonałem wyłącznie sam.

Za novum mojej pracy uznaję opis rozwoju systemu antroponimicznego starostwa grabowieckiego w okresie od XVI do XVIII wieku, który był niezwykle ważny dla kształtowania się kategorii nazwiska. Wyniki badań przeanalizowanego materiału ukazują semantyczno-strukturalną specyfikę antroponimii pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego na tle terytoriów sąsiednich: głównie ziemi chełmskiej, starostwa hrubieszowskiego, a także od wschodu – Wołynia i od północy – Mazowsza, pozwalają także określić produktywność poszczególnych typów słowotwórczych i proces kształtowania się nazwiska na badanym obszarze. Proponowana monografia jest pierwszą tego typu pracą poświęconą antroponimii starostwa grabowieckiego.

Cel pracy jest kompleksowy. Na podstawie około 9000 jednostek nazw własnych osobowych, czyli: a) imion męskich i żeńskich oraz b) nazwisk mężczyzn i kobiet występujących wśród szlachty, mieszczan i chłopów, zaprezentowałem i omówiłem materiał antroponimiczny, zwróciłem uwagę na zmiany we frekwencji poszczególnych imion i nazwisk oraz na dynamikę ich rozwoju. Obiektem badań były też interferencje polsko-ukraińskie na poziomie językowym, które znalazły odzwierciedlenie w antroponimii

badanego terenu. Istotnym celem pracy jest pokazanie zróżnicowania nazewnictwa osobowego pod względem socjologicznym, dlatego opisywane nazwy osobowe podzieliłem według kryterium stanowego, tj. na użytkowane przez: szlachtę, mieszczan i chłopów. Na takie podejście pozwoliła skrupulatna selekcja materiału oraz to, że na pochodzenie społeczne większości nosicieli wyekscerpowanych imion i nazwisk wskazują kwalifikatory stanowe. Dysponując tak dobraną bazą nazw osobowych, zdecydowałem się w odniesieniu do nazwisk na zastosowanie wykorzystywanej w literaturze przedmiotu klasyfikacji socjolingwistycznej J. Bubaka¹. Takie rozwiązanie zastosowałem w stosunku do materiału dotyczącego zarówno chłopów i mieszczan, jak i z pewnymi modyfikacjami – szlachty². To pozwoliło wykazać, że typy określeń poimiennych, środki gramatyczne użyte do ich tworzenia czy sposoby identyfikacji uzależnione były od pochodzenia społecznego. Zagadnienia dotyczące antroponimii Żydów będą przedmiotem oddzielnego opracowania.

Opis badanych antroponimów przedstawiłem w dwóch płaszczyznach, tj. synchronicznej i diachronicznej. Ujęcie synchroniczne przejawia się w opisie imion i nazwisk trzech podstawowych grup społecznych w przyjętych przedziałach czasowych, tj. w XVI, XVII i XVIII wieku. Diachroniczna metoda opisu pozwoliła na wykazanie podobieństw i różnic między nazwami osobowymi poszczególnych stanów na przestrzeni od XVI do XVIII wieku oraz tendencji rozwojowych opisywanej antroponimii. Taki sposób analizy pozwolił także na wskazanie różnic i podobieństw badanego materiału z nazewnictwem terytoriów sąsiednich.

Antroponimia historyczna pogranicza etniczno-językowego jest częścią szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego i językowego, wskazuje na istnienie elementów wspólnych i różnych, wyodrębnia dany obszar spośród terenów jednorodnych etnicznie, religijnie, językowo i kulturowo.

Starostwo grabowieckie należało do dawnej ziemi bełskiej. Teren ten kształtował się w trudnych warunkach politycznych, wyznaniowych i etnicznych, obejmował ziemie znajdujące się na pograniczu obszarów zamieszkiwanych przez ludność polską i ruską. Miało to wpływ na zróżnicowanie osadnictwa tego obszaru.

W prezentowanej rozprawie, jak już wspomniałem, analizie poddałem *imiona* i *nazwiska*. Imię osobowe należy do najbardziej trwałych elementów systemu nominacji osób.

¹ Por. m. in. J. Bubak, *Proces kształtowania się polskiego nazwiska mieszczańskiego i chłopskiego*, Kraków 1986, W. Szulowska, *Dawna antroponimia Mazowsza (XV–XVII w.)*, Olsztyn 2004, E. Wolnicz-Pawłowska, W. Szulowska, *Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich XV–XIX wiek*, Warszawa 1998, I. Mytnik, *Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku*, Warszawa 2010, eadem, *Imiennictwo ziemi chełmskiej w XVIXVII wieku*, Warszawa 2017.

² Podział ten był zastosowany przez J. Bubaka w odniesieniu do chłopów i mieszczan.

Na określenie drugiej po imieniu nazwy osobowej przyjąłem termin *nazwisko*, mając świadomość, że termin ten nie posiada wszystkich cech dzisiejszego nazwiska. Nazwiska kształtowały się w procesie wielowiekowej ewolucji. W okresie od XVI do XVIII wieku nazwy własne osobowe ulegały stopniowej stabilizacji, jednak nie były jeszcze objęte regulacjami prawnymi. W związku z powyższym na potrzeby omawianego opracowania pod pojęciem *nazwisko* rozumiałem nazwisko, które znajduje się w procesie kształtowania się.

Bazę źródłową do monografii stanowią w całości materiały rękopiśmienne. Należą do nich akta miasta Grabowca³, księgi grodzkie grabowieckie, księgi ziemskie grabowieckie oraz lustracje starostwa grabowieckiego.

Rozszyfrowywanie zapisów w źródłach rękopiśmiennych okazało się dosyć trudne. Powodem był m.in. brak jednolitych zasad polskiej grafii i ortografii doby średniopolskiej.

Monografia składa się ze *Wstępu*, który obejmuje: a) opis badanego terenu, z perspektywy zarówno historii, jak też specyfiki językowej; b) źródła i ich krótką charakterystykę. *Rozdział I* monografii poświęcony jest imionom mężczyzn i kobiet, *Rozdział II* obejmuje szczegółową analizę słowotwórczo-semantyczną nazwisk mężczyzn i kobiet. W *Rozdziale III* opisałem sposoby identyfikacji osób z poszczególnych warstw społecznych. Podsumowania pracy dokonałem w *Zakończeniu*.

Rozdział I został podzielony na: a) imiona męskie i b) imiona żeńskie. Oddzielnie zaprezentowałem imiona szlachty, mieszczan i chłopów.

Zbiory imiennicze przedstawiłem w formie tabel. Zestawienie tabelaryczne pełni rolę swoistego słownika imion od XVI do końca XVIII wieku. Hasłem jest w większości forma podstawowa polska, równa współczesnej. W tabelach znalazły się warianty graficzne, słowotwórcze, fonetyczne i fleksyjne danego imienia ułożone w porządku chronologicznym. Uporządkowany alfabetycznie materiał uwzględnia zróżnicowanie stanowe. Imiona derywowane przyporządkowałem do form imion pełnych.

W grupie imion męskich zanotowano ogółem 185 jednostek. Imiona używane na terenie starostwa grabowieckiego od XVI do XVIII wieku w większości były imionami chrześcijańskimi, pochodzącymi z kalendarza liturgicznego Kościoła katolickiego oraz Cerkwi prawosławnej. Niewiele, bo około 8% stanowiły rodzime imiona dwuczłonowe.

Jak pokazują wyniki badań, zasób imion nie był identyczny dla wszystkich stanów i dla całego badanego okresu. Różnica widoczna jest między imiennictwem stanu

³ Akta miasta Grabowca dostępne są również w wersji elektronicznej.

szlacheckiego i pozostałych dwóch stanów, tj. mieszczańskiego i chłopskiego. Do imion najczęściej używanych w warstwie szlacheckiej należały: w XVI i XVII wieku – *Jan, Stanisław i Mikołaj*; w XVIII wieku – *Józef, Jan, Antoni, Michał, Stanisław*. Do imion najchętniej używanych przez mieszczan należały: w XVI wieku – *Jan, Maciej//Mateusz, Szymon*; w XVII wieku – *Jan, Stefan, Paweł*; w XVIII wieku – *Jan, Mikołaj, Teodor*. Wśród chłopów najczęściej nadawanymi imionami były w każdym z analizowanych stuleci: *Jan, Grzegorz, Teodor*. Imiona takie jak *Jan, Mikołaj, Stanisław, Piotr* powtarzały się w każdym przedziale czasowym i w każdym środowisku społecznym.

Imiona szlachty były zapisywane niemal wyłącznie w formie oficjalnej – polskiej lub łacińskiej. Imiona mieszczan i chłopów znacznie częściej notowano w postaci hipokorystycznej. Najczęstszym sposobem tworzenia hipokorystyków był proces derywacji sufiksальной. W derywatach urabianych od imion chrześcijańskich i słowiańskich najczęściej obowiązywała zasada skracania tematu i uzupełniania go formantem hipokorystycznym. Najpopularniejszym formantem tworzącym imiona w formie pochodnej był formant *-ko* oraz *-ek*.

Stosunkowo częstym zjawiskiem wśród szlachty była wieloimiennosc. W grupie mieszczan i chłopów nie zanotowano takich poświadczeń.

Analizowane imiona przedstawiłem na tle antroponimii terytoriów sąsiadujących ze starostwem grabowieckim. Lista najpopularniejszych imion męskich wskazuje na bliski związek z podobnym zestawieniem imion męskich w sąsiednim starostwie hrubieszowskim⁴.

Imiona szlachty starostwa grabowieckiego wykazują dużą zbieżność z imionami kresowymi⁵. W obu przypadkach do popularnych imion należały: *Jan, Stanisław, Józef, Andrzej//Jędrzej, Mikołaj, Piotr*. Widoczny jest związek analizowanej antroponimii szlacheckiej z antroponimią polską pobliskiej ziemi chełmskiej⁶ oraz Wołynia⁷ i Mazowsza⁸.

Badania wykazały, że imiennictwo stanu szlacheckiego pozostawało pod wpływem tradycji imienniczej chrześcijaństwa zachodniego.

Współistnienie ludności etnicznie ruskiej i polskiej na badanym terenie znajduje odzwierciedlenie w imionach mieszczan i chłopów. Szczególnie na przykładzie nazewnictwa warstwy chłopskiej daje się zauważyć, że starostwo grabowieckie zamieszkiwała ludność o korzeniach zachodniosłowiańskich (polskich) i wschodniosłowiańskich (ruskich).

⁴ M. Kojder, *Antroponimia historyczna starostwa hrubieszowskiego w XVII i XVIII wieku*, Lublin 2014.

⁵ E. Wolnicz-Pawłowska, W. Szulowska, *Antroponimia polska na Kresach południowo-wschodnich XV–XIX wiek*, Warszawa 1998.

⁶ I. Mytnik, *Imiennictwo ziemi chełmskiej w XVI–XVII wieku*, Warszawa 2017.

⁷ Eadem, *Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku*, Warszawa 2010.

⁸ W. Szulowska, *Dawna antroponimia Mazowsza (XV–XVII w.)*, Olsztyn 2004.

W źródłach obok siebie notowane są imiona kanonu zachodniego i wschodniego, np.: *Andrzej – Andrij, Gabriel – Hawryło, Grzegorz – Hryhorij, Jan – Iwan*.

Konsekwencją migracji szlachty mazowieckiej, do której, jak dowodzą historycy, doszło na przełomie XIV i XV wieku, był obraz kulturowy składu społecznego starostwa grabowieckiego, utrwalony w stereotypie „polski pan” i „ukraiński chłop”; grupę przejściową w owym czasie, bardziej zbliżoną do chłopów, stanowili mieszczanie.

Imiennictwo kobiet w badanym materiale jest reprezentowane mniej licznie. Ze źródeł wyekscerpowano 100 imion żeńskich. Największą częstotliwością występowania odznaczały się imiona: *Anna, Katarzyna i Marianna*. Imiona kobiet (szczególnie stanu szlacheckiego) związane są w większości z tradycją Kościoła katolickiego. Odnotowano znikomą liczbę formacji dwuimiennych.

Hipokorystycznych form imion kobiecych jest niewiele. Pojawiają się przede wszystkim w XVI i XVII wieku.

W *Rozdziale II* zatytułowanym *Nazwiska*, podobnie jak w rozdziale dotyczącym imion, materiał podzieliłem na dwa nadrzędne zbiory, tj. na antroponimy męskie oraz żeńskie. W ramach tego podziału wydzieliłem nazwiska szlachty, mieszczan i chłopów, które opisałem w poszczególnych przedziałach czasowych (XVI, XVII i XVIII wiek).

Na podstawie przeprowadzonej analizy nazwisk męskich szlachty grabowieckiej stwierdziłem, że najbardziej typowe dla całego badanego okresu były nazwiska z formantem *-ski*, motywowane nazwami miejscowymi. Najczęściej wskazywały na miejsce pochodzenia lub nazwę posiadanej wsi. Udział tego typu nazwisk był bardzo wysoki i przedstawiał się następująco: w XVI wieku – 84%, w XVII wieku – 81%, w XVIII wieku – również 81%. W tej grupie społecznej do nielicznych należały nazwiska zależnościowe (6% w XVI wieku, 8,5% w XVII wieku oraz 8,3% w XVIII wieku) i odprzezwickowe (7,5% w XVI wieku, 8% w XVII wieku oraz 5,5% w XVIII wieku). Do rzadkości należały określenia odherbowe, które pochodziły od nazw herbów rodzimych. W badanym materiale dotyczącym szlachty nie występują nazwiska odzawodowe. Nazwy pełnionych godności i funkcji notowane obok formuł identyfikacyjnych nie przekształcały się w nazwiska.

W grupie mieszczan najwięcej przykładów nazw własnych osobowych notują źródła z II połowy XVII i z XVIII wieku. W całym badanym okresie dla antroponimii mieszczańskiej charakterystyczne były nazwiska typu patronimicznego (w granicach 44–46,5%). Najczęstszym typem strukturalnym były nazwiska z formantami *-icz, -owicz, -ewicz*. Stosunkowo duży był udział nazwisk odapelatywnych –17,5–28%. Nazwiska tej

warstwy społecznej odróżniał od nazwisk szlachty przede wszystkim udział określeń odmiejscowych na *-ski*, który wynosił w XVI wieku ok. 20%, w XVII wieku – 10% i w XVIII wieku – 28,5%. Zwraca uwagę niewysoki wskaźnik nazwisk równych nazwom zawodowym. Prawdopodobnie powodem było to, że rzemieślnicy trudnili się przede wszystkim rolnictwem, okazjnie zajmując się rzemiosłem.

Analizowana antroponimia mieszczan grabowieckich wykazała częściowo podobieństwo z antroponimią mieszczan ukraińskich na Wołyniu⁹ oraz w ziemi chełmskiej¹⁰, gdzie nazwiska zależnościowe wyraźnie dominowały nad pozostałymi.

Antroponimia chłopów starostwa grabowieckiego, podobnie jak antroponimia mieszczan, była oparta na produktywnym wzorcu nazwiska patronimicznego. Nazwiska tego typu urabiano za pomocą następujących formantów: *-icz*, *-owicz*, *-ewicz*, *-(cz)uk*, *-ek*, *-ik/-yk*, *-ko*, *-enko*, *-ak*, *-ow*, *-*enię*, *-ec*.

Określenia zależnościowe (w tym równe imionom) były powszechnie wykorzystywanym typem nazwisk. W XVI wieku najczęściej tworzone je za pomocą formantów *-icz*, *-owicz*, *-ewicz*. Stanowiły ponad połowę nazwisk derywowanych sufiksalnie wśród wszystkich nazwisk patronimicznych. W wieku XVII ich udział zmniejszył się do 20%, natomiast w wieku XVIII nieznacznie przekroczył 2%. Nazwiska na *-(cz)uk*, które jeszcze w XVI wieku miały minimalny udział wśród nazwisk patronimicznych, począwszy od XVII wieku były coraz chętniej wykorzystywane (XVII wiek – ponad 25%, XVIII wiek – blisko 70%).

Drugą pozycję na liście frekwencyjnej nazwisk identyfikujących chłopów zajmowały formacje odaplatywne. Przeważały wśród nich nazwiska równe wyrazom pospolitym. Ogółem w XVI wieku stanowiły one ponad 35%, w XVII i XVIII wieku – po około 38%.

Niższy udział w imiennictwie tej grupy społecznej miały nazwy odzawodowe, z frekwencją w XVI wieku 7 %, w XVII wieku – 7% i w XVIII wieku – około 7,5%.

Udział nazwisk odmiejscowych zakończonych na *-ski* był zdecydowanie niższy aniżeli w pozostałych dwóch grupach społecznych i w XVI wieku wynosił 1,5%, w XVII wieku – prawie 3%, w XVIII wieku – około 3,5%.

Niewielki udział procentowy miały nazwiska odetniczne, modelowe, obce i niejasne.

Udział środków morfologicznych w kreacji żeńskich nazw osobowych był uzależniony od tego, czy kobieta była panną, mężatką czy wdową, oraz od tego, z jakiej warstwy społecznej pochodziła.

⁹ I. Mytnik, *Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku*, Warszawa 2010.

¹⁰ Eadem, *Imiennictwo ziemi chełmskiej w XVI–XVII wieku*, Warszawa 2017.

Nazwiska panien ze stanu szlacheckiego derywowane były głównie przy użyciu formantów *-ówna* i *-anka*.

Najpopularniejszym formantem w kształtowaniu żeńskich nazwisk szlacheckich, zarówno mężatek, jak i panien, był na badanym terenie paradygmaticzny formant *-a* dodawany do męskich nazwisk na *-ski*. Takie nazwy osobowe były używane do określania przede wszystkim żon i wdów.

Różnice w nazewnictwie kobiet stanów nieszlacheckich i szlacheckiego uwidaczniają się w zasobie i frekwencji zastosowanych środków słowotwórczych. Charakterystyczny dla szlachcianek formant paradygmaticzny *-(sk)a* występował w warstwie mieszczańskiej i chłopskiej tylko w XVIII stuleciu i był pochodną zmian w nazewnictwie mężczyzn. Tym, co różni oba stany nieszlacheckie od warstwy uprzywilejowanej, jest użycie formantów *-icha*, *-ka* oraz paradygmaticznego *-a*.

W rozdziale III pt. *Sposoby identyfikacji* wykazałem, że na badanym terenie istniały zróżnicowane sposoby identyfikacji mężczyzn i kobiet, wynikające przede wszystkim z przynależności społecznej nosicieli nazwisk.

Materiał dotyczący mężczyzn z warstwy szlacheckiej w starostwie grabowieckim odzwierciedlał stan ogólnopolski systemu antroponimicznego badanego okresu. Dominował dwuelementowy system identyfikacji. Formułę identyfikacyjną poprzedzał najczęściej kwalifikator informujący o przynależności stanowej, dalej następowało *imię* i *nazwisko*. Rzadko notowano struktury trzelementowe, w których skład, obok imienia i nazwiska, wchodziły nazwy heraldyczne oraz przydomki. Zupełnie wyjątkowo pojawiał się schemat *imię + patronim + nazwisko*.

Licznie reprezentowane deskrypcje lokatywne wskazywały na pochodzenie i stan posiadania. W analizowanym materiale dodatkowy element identyfikacyjny stanowiły funkcje pełnione przez szlachtę, których określenia często umieszczano po imieniu i nazwisku. Nazwiska szlachty już w XVI wieku wykazywały oznaki stabilizacji. W źródłach całego badanego okresu dla tej grupy społecznej można spotkać liczne poświadczenia obejmowania wspólnym nazwiskiem całych generacji, dziedziczenia nazwiska przez dzieci oraz przejmowania go przez żonę.

Wśród mieszczan dominował dwuelementowy system identyfikacji. Do wyjątkowych można zaliczyć formuły składające się z jednego komponentu. Formułę identyfikacyjną poprzedzał najczęściej kwalifikator stanowy, dalej następowało *imię* i *nazwisko*. Dodatkowy

element identyfikacyjny stanowiły określenia wskazujące na wykonywany zawód, które często umieszczano po imieniu i nazwisku.

Potwierdzeniem stabilizacji nazwisk mieszczan są nazwiska rodzinne, które określały całe generacje.

Chłopi w materiałach źródłowych pochodzących ze starostwa grabowieckiego byli identyfikowani za pomocą formuł jednoelementowych składających się z samego imienia oraz dwuczłonowych o strukturze *imię + nazwisko*. Szczególnie w XVI i w pierwszej połowie XVII wieku wśród określeń denotujących chłopów często pojawiały się formuły jednoelementowe. Począwszy od XVII wieku, coraz częściej spotyka się formacje dwuelementowe (*imię + nazwisko*). Formuła identyfikacyjna mogła być poszerzona o kwalifikator stanowy oraz informacje wskazujące na to, z jakiej wsi chłop pochodził lub czyim był poddanym.

Odnotowano zapisy form obocznych, które wskazują, że antroponimia chłopska nie była jeszcze ustabilizowana, a proces nazwiskotwórczy trwał nadal.

Również w tej grupie społecznej, choć z mniejszym natężeniem i później, wystąpiły przykłady określeń rodzinnych oraz dziedziczenia nazwiska przez dzieci.

Sposób identyfikacji kobiet, podobnie jak mężczyzn, był uzależniony od ich stanu społecznego.

Szlachcianki najczęściej były identyfikowane za pomocą formacji dwuelementowych, w skład których wchodziło *imię + nazwisko* odojcowskie lub odmężowskie. Struktury takie często były uzupełniane, np. o kwalifikator stanowy, deskrypcje lokatywne czy określenia funkcji pełnionych przez męża.

Sposoby identyfikacji mieszczanek i chłopek były znacznie prostsze niż w przypadku szlachcianek. Występowały formuły jednoelementowe, zawierające tylko imię (z poprzedzającym apelatywnym określeniem wskazującym na przynależność do danej warstwy społecznej) lub nazwę urobioną od imienia lub nazwiska męża. Częściej spotykano formuły dwuczłonowe, składające się z imienia i określenia odojcowskiego oraz imienia i określenia pochodzącego od imienia lub nazwiska męża.

W *Zakończeniu*, obok podsumowania, zwróciłem uwagę m.in. na to, że cechą charakterystyczną społeczeństw mieszanych etnicznie, charakteryzujących się bilingwizmem, jest powstawanie nazwisk hybrydalnych, które są licznie reprezentowane na badanym terenie. Zilustrowałem wschodniosłowiańskie wpływy fonetyczne, morfologiczne i leksykalne zarejestrowane w badanej antroponimii.

Prezentowana monografia ma wartość faktograficzną i dokumentacyjną. Dotyczy nazw własnych osobowych XVI–XVIII wieku, używanych przez ludność zróżnicowaną stanowo, etnicznie, kulturowo i językowo. Struktura poddanych analizie imion i nazwisk szlachty, mieszczan i chłopów jest odzwierciedleniem wzajemnych kontaktów polsko-ukraińskich na poziomie języka. Śledząc wyniki badań nad antroponimią historyczną starostwa grabowieckiego, otrzymujemy wyobrażenie na temat osadnictwa tego terenu, kierunków migracji, a to pozwala z kolei określić intensywność kontaktów na badanym obszarze między sąsiadującymi ze sobą etnosami.

Monografia może być przyczynkiem do studiów slawistycznych mających na celu badania wzajemnych interferencji polsko-ukraińskich. Układ i sposób opracowania pozwala na badania porównawcze. Książka ta jest też źródłem informacji dla badaczy leksyki pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego doby średniopolskiej na bazie struktur antroponimicznych.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Oprócz monografii habilitacyjnej na mój dorobek naukowy składają się:

– 1 monografia własna pt. *Mikrotoponimia powiatu włodawskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2014, ss. 202;

Recenzje pracy ukazały się w czasopismach:

1. „Slavia Orientalis” 2015, nr 4, s. 860–864, autor: dr Mariusz Koper.
2. „Białorutenistyka Białostocka”, t. 8, 2016, s. 510–513, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, autor: dr Alina Filinowicz, *Wartościowa publikacja z zakresu mikrotoponimii*.
3. „Известия Волгоградского Государственного Педагогического Университета. Педагогические науки. Филологические науки. Исторические науки и археология” № 1 (105) 2016, s. 210–213, autor: prof. Wasilij Suprun, *Микропонимия польско-украинского языкового пограничья*.

– 4 współredakcje monografii o zasięgu międzynarodowym:

1. *Onomastyka na pograniczach językowo-kulturowych*, red. Michał Łesiów, Marek Olejnik, Lublin 2005.

2. *Pogranicza słowiańskie w opisach językoznawczych. W 110. rocznicę urodzin Profesora Władysława Kuraszkiewicza (1905–1997)*, red. Feliks Czyżewski, Marek Olejnik, Alicja Pihan-Kijasowa, Lublin–Włodawa 2015.

3. *Centrum a peryferie w opisach językoznawczych*, red. Feliks Czyżewski, Marek Olejnik, Halina Pelcowa, Lublin 2016.

4. *Onomastyka na pograniczach językowo-kulturowych*, red. Marcin Kojder, Marek Olejnik, Lublin 2017.

Przedmiotem moich badań są zagadnienia dotyczące onomastyki słowiańskiej dotyczące głównie pogranicza polsko-ukraińskiego. Przed uzyskaniem stopnia doktora opublikowałem 6 artykułów naukowych (1 we współautorstwie). Publikacje mojego autorstwa odnosiły się głównie do problematyki terenowych nazw własnych.

Moje zainteresowania onomastyczne znalazły odzwierciedlenie w problematyce badawczej podjętej w rozprawie doktorskiej pt. *Polska i ukraińska mikrotoponimia powiatu włodawskiego*. Podstawę materiałową pracy stanowiły własne zapisy terenowe przeprowadzone w 101 miejscowościach. Informatorami byli autochtoni posługujący się lokalną gwarą polską i ukraińską. Wywiady przeprowadzałem według specjalnie opracowanego przez siebie kwestionariusza. Dla celów porównawczych wyzyskałem materiał pochodzący z ekscerpcji materiałów drukowanych, w tym map, głównie powojennych. Ze względu na pograniczny charakter badanego terenu zdecydowałem się zastosować równoległy opis mikrotoponimów funkcjonujących w systemach gwarowych pogranicza polsko-ukraińskiego. W związku z tym materiał zbierałem w obu współistniejących na tym terenie systemach językowych, tzn. w języku polskim i w języku ukraińskim. Taki opis pozwolił na przedstawienie w miarę pełnego obrazu pogranicza nie tylko językowego, ale też socjolingwistycznego. W dysertacji przedstawiłem wyniki analizy semantyczno-strukturalnej zgromadzonego materiału. Dzięki analizie porównawczej materiału współczesnego i historycznego udało mi się ustalić dynamikę zmian zachodzących w systemie mikrotoponimicznym badanego obszaru. Badania wykazały również, że mamy do czynienia z powolnym obumieraniem gwar ukraińskich w powiecie włodawskim. Praca zawiera *Słownik* mikrotoponimów zebranych w gwarach polskich i ukraińskich. Rozszerzoną wersję dysertacji doktorskiej opublikowałem po zaopiniowaniu jej do druku przez prof. dr hab. Marię Biolik i prof. dr hab. Leonardę Dacewicz.

Po uzyskaniu stopnia doktora opublikowałem 28 artykułów naukowych (dwa we współautorstwie), 1 recenzję, 3 sprawozdania z konferencji. Publikacje te ukazały się w 7 krajach (Białoruś, Czechy, Niemcy, Polska, Rosja, Węgry, Ukraina). Artykuły publikowałem w czasopismach punktowanych, takich jak: „Studia Wschodniosłowiańskie”, „Studia Białorutenistyczne”, „Slavia Orientalis”, „TEKA Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych PAN”, „Slavica”, „Studia Interkulturowe Europy Środkowo-Wschodniej”. W czasopismach punktowanych „Roczniki Humanistyczne Towarzystwa Naukowego KUL” oraz „Onomastica” wydrukowano moje sprawozdanie z konferencji (jedno we współautorstwie). Swoje prace publikowałem w językach: angielskim, polskim, rosyjskim i ukraińskim.

Moje zainteresowania naukowe koncentrują się wokół językoznawstwa słowiańskiego, zarówno współczesnego, jak i historycznego. Opublikowane artykuły dotyczą przede wszystkim onomastyki: mikrotoponimii, urbanonimii, chrematonimi i antroponimii pogranicza polsko-ukraińskiego oraz terenu współczesnej Ukrainy. W prowadzonych badaniach korzystam z szerokiej bazy źródłowej, materiałów archiwalnych zdeponowanych w archiwach polskich i zagranicznych. Staram się konfrontować materiał wyekscerpowany ze źródeł historycznych z materiałem współczesnym, uzyskanym w wyniku eksploracji terenowej.

I. Po uzyskaniu stopnia doktora kontynuowałem badania w zakresie onomastyki. Ich rezultatem są prace, wśród których znalazły się artykuły dotyczące:

a) mikrotoponimii współczesnej i historycznej

W artykule pt. *Ukraińskie nazwy terenowe północno-wschodniej Lubelszczyzny powstałe w wyniku derywacji sufiksalnej* przedstawiłem grupę najbardziej produktywnych formantów, przy których udziale urabiane są nazwy terenowe na obszarze powiatu włodawskiego i południowej części powiatu bialskiego.

W artykule pt. *Mikrotoponimia historyczna wschodniej Lubelszczyzny na przykładzie uroczysk powiatu bialskiego* podjąłem próbę analizy mikrotoponimii historycznej. Materiał archiwalny pochodzący z początku XIX wieku poddałem analizie semantycznej i strukturalnej. Charakterystyka językowa pozwoliła na wyprowadzenie wniosków odnośnie

do osadnictwa badanego terenu. Przeprowadzone badania skonfrontowałem z danymi historycznymi.

Obraz pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego w świetle współczesnych nazw terenowych przedstawiłem w artykułach *Interesting Microtoponymic Formations in Włodawa District* oraz *Pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie w świetle nazw terenowych na przykładzie gminy Wisznice*. Analiza materiału zgromadzonego w wyniku eksploracji terenowej pozwoliła mi stwierdzić, że wpływy wschodniosłowiańskie w nazwach terenowych widoczne są na poziomie fonetycznym, morfologicznym i leksykalnym. Badania nad mikrotoponimią pogranicza polsko-ukraińskiego dowiodły, że gwary ukraińskie w obecnych warunkach nie mają szans na rozwój, natomiast gwary polskie pod wpływem języka narodowego rozwijają się.

Problemowi geografii typów semantycznych i strukturalnych poświęciłem artykuły – *Geografia typów semantycznych i strukturalnych w mikrotoponimii powiatu włodawskiego* oraz *Geografia semantycznych i strukturalnych typów nazw terenowych w gwarach ukraińskich powiatu włodawskiego*.

b) urbanonimii

Powodem, który skłonił mnie do podjęcia badań nad nazwami miejskimi na Ukrainie, była obserwowana w ostatnich latach (szczególnie po 2014 roku) duża dynamika zmian w owej sferze, spowodowana transformacją społeczno-ustrojową w tym kraju. W artykule pt. *Wpływ zmian politycznych na nazewnictwo miejskie na Ukrainie* (we współautorstwie) po przeanalizowaniu systemu urbanonimicznego wybranych miast Ukrainy XX i XXI wieku doszliśmy do wniosku, że niezależnie od badanego okresu, większość nazw motywowana jest czynnikami ideologicznymi. Szczególnie w ostatnich 30 latach wpływ na zmiany w zakresie nazw miejskich ma polityka poszczególnych regionów. Na wschodzie Ukrainy po odzyskaniu przez to państwo niepodległości w roku 1991 zmiany wprowadzane w nazewnictwie ulic napotykały opór społeczeństwa, natomiast na zachodzie Ukrainy są przeprowadzane bez większych przeszkód. W artykule pt. *Najnowsze zmiany w urbanonimii Kijowa (lata 2014–2016)* (we współautorstwie) poddaliśmy analizie semantycznej nowe nazwy miejskie Kijowa. Zwróciliśmy uwagę na wpływ ustawy dekomunizacyjnej na nazewnictwo miejskie. Doszliśmy m.in. do wniosku, że pod pojęciem dekomunizacji nazw w Kijowie i w innych miastach Ukrainy często kryje się proces derusyfikacji przestrzeni miejskiej.

c) chrematonimii

W artykule pt. *Nazwy ukraińskich klubów piłkarskich. Próba analizy semantycznej i strukturalnej* przedmiotem opisu uczyniłem nazwy klubów piłkarskich występujących w latach 2012–2014 w rozgrywkach ukraińskiej I i II ligi. Podział semantyczny przeprowadziłem na podstawie własnej klasyfikacji, natomiast do klasyfikacji strukturalno-gramatycznej zastosowałem podział Stanisława Rosponda. W artykule zwróciłem również uwagę na dynamikę zmian badanych nazw, na co wpływ miały m.in. zmiany polityczne w kraju.

W opracowaniu *Из досліджень над хремотонімією. Зауваження щодо назв польських та українських футбольних команд* przeprowadziłem analizę semantyczną nazw własnych klubów piłkarskich oraz przedstawiłem podobieństwa i różnice w nominacji klubów piłkarskich polskiej i ukraińskiej ekstraklasy.

W publikacji pt. *Названия музыкальных кавер-групп Люблинского воеводства* przeanalizowałem nazwy zespołów muzycznych z terenu województwa lubelskiego, grających muzykę innych wykonawców we własnych aranżacjach. Na podstawie wywiadów bezpośrednich z członkami zespołów ustaliłem motywację nazw grup muzycznych. Jak wykazały badania, tego typu chrematonimy funkcjonują przeważnie w wąskich grupach komunikacyjnych, charakteryzuje je duża dynamika zmian.

d) antroponimii

W artykule pt. *Określenia dodatkowe szlachty z sufiksem -ski w starostwie grabowieckim w XVI wieku* podjąłem próbę odpowiedzi na pytanie, jak szeroki zakres użycia miał formant *-ski* na badanym obszarze. Na podstawie przeprowadzonej analizy okazało się, że formant ten tworzył nazwiska szlachty. Nazwy miejscowe, stanowiące podstawę tego typu określeń dodatkowych najczęściej znajdują się na terenie starostwa grabowieckiego i na obszarach przyległych.

Ponieważ antroponimia Żydów Lubelszczyzny nie doczekała się do tej pory kompleksowego opracowania, artykułem pt. *Imiennictwo Żydów starostwa grabowieckiego XVII–XVIII wieku* chciałbym rozpocząć cykl publikacji dotyczących antroponimii Żydów wschodniej Lubelszczyzny. Przedstawiony materiał daje wyobrażenie o popularności poszczególnych imion. Ponadto wykazałem, że cechą charakterystyczną imion żydowskich

starostwa grabowieckiego było urabianie ich za pomocą regionalnych formantów, wśród których najpopularniejszy był przyrostek *-ko*.

Inny obszar moich zainteresowań naukowych stanowi problematyka inskrypcji nagrobnych. Na podstawie dokumentacji terenowej z cmentarzy prawosławnych pogranicza polsko-ukraińskiego opublikowałem trzy artykuły opisujące inskrypcje cmentarne.

W artykule pt. *Uwagi o inskrypcjach cmentarnych nekropolii w Chełmie* przedstawiłem typowe struktury napisów nagrobnych. Zwróciłem uwagę na charakterystyczne różnice między inskrypcjami zapisywanymi łacinką i cyrylicą. Bazę materiałową opracowania stanowiły inskrypcje pochodzące z wieków XIX i XX zarejestrowane w latach 2005–2006. W artykułach pt. *Кладбищенские надписи на польском языке в Белой Подяске* oraz *Кириллические надписи на кладбище в Белой Подяске* zająłem się zagadnieniami związanymi ze specyfiką językową oraz strukturą napisów nagrobnych cmentarza w Białej Podlaskiej.

Wyniki badań naukowych prezentowałem na krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych (34 wystąpienia). Poza granicami Polski wygłosiłem referaty na 13 konferencjach naukowych, tj. na Białorusi (Brześć, Grodno), w Czechach (Ostrawa), w Niemczech (Hamburg), w Rosji (Twer), na Ukrainie (Kijów, Lwów, Łuck). Doświadczenia badawcze wykorzystuję w pracy dydaktycznej, prowadząc wykłady, konwersatoria oraz seminaria licencjackie i magisterskie.

